

Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека
ім. К.А. Тімірязєва
Інститут історії, етнології і права ВДПУ ім. М.М. Коцюбинського
Російсько-український культурно-просвітницький центр
«Соотечественники»

«КОНСТАНТИНОПОЛЬ»

III

**Збірник Всеукраїнської науково-практичної конференції
«Бібліотека в контексті світової культури,
науки, інформації» (23-25 травня 2007 р.)
Секція: Треті науково-освітні Подільські
Кирило-Мефодіївські Читання,
присвячені Дням слов'янської писемності і культури
«Традиції слов'янських просвітителів
св. Кирила і Мефодія і слов'янський світ»**

Вінниця
2007

*Ю.Л. Старовойт,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри іноземних мов ВНТУ*

Історичні наслідки однієї філологічної помилки

Представники старшого покоління, які повинні були неодноразово конспектувати одні й ті ж твори класиків марксизму-ленізму, добре пам'ятають, як закінчується четверта частина «Маніфесту комуністичної партії». Розкриваючи відношення комуністів до інших опозиційних партій, К. Маркс (1818 – 83) та Ф. Енгельс (1820 – 95) завершують це своє «євангеліє» знаменитим гаслом «Пролетарі усіх країн, єднайтеся!». У Радянському Союзі було прийнято приписувати саме К.Марксу авторство наведеного всесвітньо відомого заклику, хоча спеціалісти добре знали, що ці слова мандрували серед революціонерів і до виникнення власне марксизму. Існує думка, що першим до пролетарів з закликом єднатися звертався Луї Огюст Бланкі (1805 – 81), французький утопіст, учасник кількох революцій, двічі шибеник, який майже півжиття провів у в'язницях і став врешті-решт одним з натхненників російського народництва. І у такому разі перекладати це гасло українською було б доцільніше саме так, як у жартівливому «Голодранці усіх країн, гайда до купи», оскільки до марксистів латинське слово пролетарій використовувалося у своєму первісному значенні, а саме – декласований елемент суспільства без майна, стабільних прибутків і громадянських прав, тобто по-нашому злидар, на польський манер – голота, німецькою – люмпен (буквально – лахміття), російською – голитьба і т.п. Однак у марксистській літературі поняття пролетаріату поступово починає трактуватися як клас найманих працівників, позбавлений засобів виробництва, що змушений продавати свою робочу силу і являє собою самий передовий, організований, свідомий і революційний прошарок суспільства. Згодом у російській соціал-демократії та усіх супутніх рухах термін пролетаріат за просто супроводжувався синонімічним словосполученням «робітничий клас» і у своєму чистому розумінні позначав клас найманих промислових робітників, бажано великих підприємств, серед яких і проводилася в основному революційна агітація.

Та саме тут і слід зупинитися, адже поступове зміщення се-

мантики призводить до викривлення змісту, а в історичній перспективі може ставати підґрунтям для всіляких спекуляцій навколо цитат з авторитетних джерел. Як нам відомо з радянського курсу Історії КПРС, марксистські твори частково перекладалися російською мовою народовольцями задовго до появи на політичній сцені В.Ульянова (1870 – 1924), причому останнього більша за все дратувало тлумачення Г.Плехановим (1856 – 1918) терміну пролетарій як «працівника» або просто «працюючого», і саме з ленінської подачі у російській соціал-демократії, а згодом в радянській ідеології затвердилося вище наведене марксистське розуміння пролетарського класу, а слідом за цим і вибудова всієї ідеології. І вже якось ніхто не хотів згадувати, що Г.Плеханов встиг особисто поспілкуватися з Ф.Енгельсом і, очевидно, мав нагоду уточнити тлумачення термінів та правильне розуміння контексту (відомо, що Ф.Енгельс неодноразово давав високу оцінку працям Г.Плеханова, тоді як з поглядами В.Ульянова познайомитися він просто хронологічно не встиг).

До радянської ідеології і відповідно до стратегії розвитку з доленінської марксистської літератури перейшов і розгляд пролетаріату, як самого численного класу розвиненого капіталістичного суспільства, який повинен стати авангардом революції та побудови нової людської спільноти. А оскільки радянська влада отримала від Російської імперії в цілому селянську країну, задля відповідності затвердженим канонам довелося поспішно кроїти і реформувати її (про наслідки і ціну цих експериментів вже сказано достатньо). Доводилося вдаватися навіть до деяких хитрощів – наприклад, разом з колгоспами впроваджувалися і розвивалися так звані радгоспи, в яких селяни розглядалися вже як справжні пролетарі. Та лише у шістдесяті роки вдалося звітувати перед народом про чисельну перевагу робітничого класу у процентному поділі радянського суспільства. Щоправда, економісти-міжнародники, які професійно повинні були ознайомлюватися з міжнародною статистикою, добре знали, що у жодній капіталістичній країні оцей марксистсько-ленінський робітничий клас ніколи не був найчисельнішою групою населення. У другій половині вісімдесятих про це стали відверто говорити лектори-міжнародники, та було вже пізно. Виявилось, що найчисельнішою верствою населення у найрозвиненіших країнах світу тра-

диційно були працівники різнобарвної сфери обслуговування (в радянській системі, як відомо, ця сфера була недорозвинена і являла собою у якійсь мірі чисто наш вид дрібної буржуазії, що наживалася на своїх формах монополії). І тут згадуються слова відомого радянського філолога, ленінградського академіка О. Панченко щодо рушійних сил жовтневої революції: «А лакеїв куди діли, лакеїв чому не врахували?». Адже навіть у величезному промисловому Петербурзі кількість візників, кухарок, покоївок, двірників, подавальників у шинках тощо значно перевищувала власне заводських робітників, і саме вони першими взяли участь у перерозподілі майна, рухомого і нерухомого, облаштовуючи в останньому комунальні квартири.

Власне кажучи, піднесення робітничого класу стало у нас своєрідною релігією з тривалими ідеологічними наслідками. Навіть після руйнування Радянського союзу у нашій Верховній Раді ряд депутатів відстоював тезу про збереження найціннішого національного багатства – вітчизняного робітничого класу. Недаремно у карикатурах радянську ідеологію зображували у вигляді здорового храму у центрі міста, з маківок якого замість хрестів стирчали задимлені заводські труби.

Слід додати, що в СРСР таки вдалося наприкінці шістдесятих років вирішити питання, поставлені соціалістами у середині 19 століття, але з запізненням на сто років. У нас нарешті здолали голод і дали всім якийсь дах над головою, взагалі забезпечили всім необхідним. Однак розвинені країни всі ці проблеми вирішили набагато раніше і без соціальних потрясінь.

Ю.Л. Старовойт. Історичні наслідки однієї філологічної помилки	101
О.Е. Белинская. Актуализация как текстовая категория художественной речи	104
Глава 3	109
А.И. Роговой. Родовые гнезда Достоевских в Украине	109
С.О. Царенко. Краєзнавчі цікавинки з розселення на побожжі та етногенезу слов'ян	129
А.К. Лисий. До питання про заснування та перші роки служіння Преображенського Собору м. Вінниці	136
О.В. Путятницька. Болгарський наспів у контексті жанрової системи візантійської гімнографії	145
Л.В. Путятницька. Стихира як жанр візантійської церковної гімнографії у складі Православної Всенічної	151
В.А. Воропаев. Святой источник родного слова. Церковнославянский язык в творчестве Н.В. Гоголя	157
О.П. Кадочников. Развитие темы старообрядчества в произведениях Виктора Астафьева	162
О. Сай. Дорога к человеку (Педагогический аспект творчества И.С. Шмелёва)	169
Е.Г. Мирошниченко. Христо Ботев и Южнославянский пансион	180
Л.А. Стрельбіцька. Християнські мотиви у творчості Г.Х. Андерсена	186
Г.И. Кадочникова. Особенности формирования толерантного отношения к представителям национальных меньшинств в г. Н. Тагиле	198
Г.И. Кадочникова. Социальная роль мигрантов в жизни принимающего общества	210
И. Анастасиевич. Сербские свадьбы	218
Н.Н. Поздняков. Тема России в творчестве В. Набокова	222